

השופטת (בדימוס) אילה פרוקצ'יה: "שופטת בחברה רווית מתחים – בין חירות לאחריות"

עדנה ארבל*

אם יש מי שהעמיסה על כתפיה ועל ליבה במהלך שנות שפיטה רבות, בראייה מפוכחת ובאחריות גדולה, את הפערים של שונות תרבותית בין פלגים ומגזרים שהובילו לניכור ולאיי-הבנה, ונשאה את דגל תורת האיזונים בין האינטרסים המתנגשים ובין חירות הפרט לבין אחריות כלפי החברה – הרי זו השופטת אילה פרוקצ'יה. כחוט-השני עובר לאורך פסיקותיה ה"אני מאמין" שלה, שלפיו תפקידה כשופטת הוא לשמור בקפידה על שלטון החוק ועל האיזון ההולם והראוי בין זכויות הפרט לבין אינטרס הציבור ובטחונו. אין תחום שיפוטי שאילה לא נגעה בו, ובכל אחד מהתחומים היא נתנה ביטוי לתפיסה ערכית עמוקה שבבסיסה השוויון בין קבוצות האוכלוסייה השונות חרף השונות ביניהן והגישה שלפיה עלינו השופטים להגן על אופייה של ישראל כחברה דמוקרטית, ליברלית ויהודית. ראוי שאביא את הדברים בלשונה:

"המרקם האנושי המגוון של חברה חופשית מתיישב ומשתלב בקיומן של קבוצות רב-תרבותיות, בעלות אופי וסגנון משלהן, המבקשות לשמר את דרכן המיוחדת. עם זאת, במערך המגזרי המגוון ורב-הפנים, ישנה חוליית חיבור מקשרת, המאגדת את הקהילות כולן, ואשר נועדה להופכן לקבוצת השתייכות אחת. חוליה זו משקפת את הערכים הבסיסיים המשותפים לכל המגזרים, המצויים בבסיס קיומה הפיסי והערכי של המדינה. על ערכים אלה נימנים יסודות השיטה החוקתית, ודמותה של המדינה כיהודית ודמוקרטית."¹

שיאם של הדברים היו בפרשת **בחורי הישיבות א**, שם נתנה ביטוי עז לגישתה הליברלית:

---

* שופטת בית-המשפט העליון. המאמר מבוסס על דברים שנשאה בכנס "שופטת בחברה רווית מתחים – בין חירות ואחריות", שנערך לכבודה של השופטת (בדימוס) אילה פרוקצ'יה בתאריכים 28–29 במאי 2012 במרכז הבינתחומי הרצליה.
1 בג"ץ 4124/00 יקותיאל נ' השר לעניני דתות, פס' 2 לפסק-דינה של השופטת פרוקצ'יה (פורסם בנבו, 14.6.2010).

"ההליך הדמוקרטי אכן מכיר בקיומו של מארג אנושי מגוון, המאפיין את מרכיבי האוכלוסייה השונים הבונים את הקבוצה הלאומית, ואת שונותם זה מזה. הוא מכיר בקיומם של קשיים בסיסיים ביצירת מכנה משותף להשגת השוויון בנשיאה בנטלי החובות נוכח שונות זו; צמצום הפערים היוצרים את אי השוויון הוא אחד מאתגרי המרכזיים של המשטר הדמוקרטי, מתוך הכרה כי השוויון אינו תמיד בר־השגה על אתר, ולפעמים הוא מצריך תהליך חברתי ארוך טווח, המתנהל בהדרגה, עד להשגת היעד הנכסף. לעיתים, השגת השוויון באמצעים הדרגתיים מחייבת העדפה מתקנת; לעיתים היא מצריכה ביטול העדפה הניתנת מטעמים שונים לקבוצה אחת על פני חברתה... ההגנה החוקתית ניתנת בעיקרה לפרט הנפגע. מבחינה זו אין כל משמעות לשאלה אם הוא נימנה על הרוב או על המיעוט. כך או כך, על פגיעה בזכות־אדם ככזו ניתנת לו הגנה חוקתית."²

אילה יקירה, לא באתי לכאן לומר את שבחך כשופטת ראשונה במעלה, שפסיקותיה הרבות משמשות מורה נבוכים לכל משפטן באשר הוא. את זה עשו טובים ונכבדים בטקס הפרישה, כאשר נפרדת מבית־המשפט העליון, כמו־גם במעמדים נוספים. לא באתי להאדיר את האכפתיות שלך לזכויות האדם ואת דאגתך לחירותו של הפרט באשר הוא. אלה מתועדים עלי ספר זמנים לכל דורש ומתעניין. באתי היום לכבודך, ואם תרשי לי להרים מסך קטן, להציב מראה שממנה נשקפת דמותך כשופטת, כאדם, כחברה – באתי לספר על בת קיבוץ אשדות־יעקב שבעמק הירדן, על אהבת המולדת הטבועה בך, שנספגה כדבריך מריח האדמה ומפריחות של חורף. אלה השורשים, כפי שאמרת, שמהם ינקו אז האבות המייסדים את ההתמכרות המוחלטת למימוש של האידיאל להקים מדינה עם תודעת שוויון כמושג חברתי. ואת המשכת דרך זו עם התמסרות מוחלטת לערכים, לאמת הפנימית, ועם תחושת מחויבות שאין למעלה ממנה לעשייה השיפוטית, המוקפדת, המושלמת כמעט.

באתי לספר על אופי וסגנון ייחודיים, על אחת ויחידה, מיוחדת במינה, המקרינה אצילות וסמכותיות על כל סביבתה, בבחינת נאה דורש ותמיד מקיים. תפיסת־עולמה של אילה מבוססת על הערכים המוסריים המוכנים בתרבות החברתית במקומותינו. שלטון החוק הוא בעבורה כוכב הצפון, ההליך הדמוקרטי הוא הבריח התיכון בחברה, וחופש הביטוי הוא "ציפור הנפש" של ההליך הדמוקרטי.

המראה החיצוני המאופק של אילה, ואולי אף הקשוח מעט, מסתיר קמעה את החום, האהבה, הידידות והאכפתיות שאינה יודעת גבולות. היא תמיד תשאל לשלומי של חבר, תדאג לזה החולה, ותנהג יום־יום לבית־החולים המרוחק כדי לבקרו ולעודדו. היא תמיד תתעניין איך עברה הבחינה אצל המתמחה, ומה שלום בתו החולה של פקיד־העזר באולם.

2 בג"ץ 6427/02 התנועה לאיכות השלטון בישראל נ' הכנסת, פ"ד סא(1) 619, פס' 4 לפסק־דינה של השופטת פרוקצ'יה (2006).

באחי לספר על התמסרות מוחלטת לתפקיד השיפוטי, על שופטת בכל רמ"ח איבריה ובכל שעות היממה – בשעות העבודה ובשעות שלאחריה, אם בכלל היה לאחריה. אילה מוחלטת בעמדותיה – נחושה, ברורה וחדה. לא יכול להיות ספק למה התכוונה. קביעותיה אינן יכולות להתפרש לשני פנים, יש קווים אדומים מוגדרים וברורים.

אילה פוסעת בבטחה במעגלי הצדק, תוך פתיחת דלתותיה למבקשי הסעד (העובדת הזרה,³ תינוק המריבה⁴), תוך דאגה לערכי היסוד ולנשיאה משותפת בנטל, ותוך איזון פנימי, וגם חיצוני, בין זכויות האדם לבין צורכי הכלל, לשם הבטחת קיומה ותקומתה של חברה ישראלית, יהודית ודמוקרטית.

אילה פשטה גלימה וסיכמה יובל שנים של שיפוט. היא השאירה מאחוריה אלפי פסקי-דין, המצוטטים יום-יום בבתי-המשפט בערכאות השונות – משנה סדורה ומפוארת שנשקפת ממנה חוויית הכתיבה, עוצמת ההכרעה ועולם ערכי מובהק ונחוש האורג את המוסרי והצודק בראייתה אל תוך מסכת הכתיבה. אילה עצמאית בדעותיה ובשיקול-דעתה, ייחודית במחשבתה, ולא תחסוך את שבט ביקורתה – לא מן הפרט המתדיין, לא מבעלי מעמד ואף לא ממערכות שלטון ומשפט. עם זאת, תמיד היא זה בנימוס, תוך מתן כבוד לבן-שיחתה, למתדיין, לבא-כוחו. היא תנווט את הדיון, תקשיב בסבלנות, ואז תאמר את דברה בביטחון, בנחישות וללא משוא-פנים.

כל נושא שהגיע לידיה נחרש בחריש עמוק. כל תיק זכה בטיפול מעמיק ויסודי, בלוויית מחקר השוואתי לגבי המצב בארץ לעומת החוק והפסיקה בחוץ-לארץ, והתוצאה הייתה תמיד פסק-דין מקיף הממצה את הנושא על כל היבטיו – מעשה שפיטה שהוא מלאכת מחשבת.

אילה מאופקת תמיד, שולטת במצב, מקפידה עם אחרים וגם עם עצמה, אינה מושפעת לעולם מהשאלה איך ייראה ומה יגידו, מישירה מבט ואומרת את דעתה. בכל התנהלותה ואורחות חייה היא עצמאית, שוחרת חופש, ועם זאת הכי משפחתית – אימא וסבתא דואגת וחמה.

אילה יקירה (ויסלחו לי על הנימה האישית), אילו יכולתי לומר לך את הדברים בצבעים, הייתי עושה זאת בחום, באדום, בירוק ובכסף; אילו היה אפשר לעשות זאת במנגינות, הייתה זו בוודאי מנגינה קמרית, עלי נבל וכינור, מבלי לוותר על האופרות והטנורים ועל שירה ישראלית בת כל הזמנים.

בכל תקופת היותנו יחד הייתי לי – ותמיד תהיי – אשת-שיחה נפלאה מלאת תובנה ורגישות, חוכמה וניסיון, חברה שאכפת לה. נפלאות לי ידידותך, חברותך, נוכחותך, השתתפותך, אהבתך. תמיד תהיה לי חגיגה והנאה לאכול איתך ארוחת-ערב, לראות הופעה, להקשיב יחד לקונצרט – כזה המגיע לנו עד קצות העצב ואל תוככי הנשמה. אני מתגעגעת לימים שבהם עברת במסדרון ונקשת על דלתי בתחילת יום עבודה כדי לקיים שיחה חפוזה, לעדכן ולהחליף מילה על נושא אקטואלי; לימים שבהם נכנסתי ללשכתך

3 בג"ץ 11437/05 קו לעובד נ' משרד הפנים (פורסם בנבו, 13.4.2011).

4 בע"מ 377/05 פלונית ופלוני ההורים המיועדים לאימוץ הקטין נ' ההורים הביולוגיים, פ"ד ס(1) 124 (2005).

כדי לשאול לשלומך, לרון בנושא, לחלוק דעה, לשתף בחוויה. הייתה לי ההזדמנות והזכות ליהנות מרגעים ומשעות של יחד, משיחות עבודה ומשיח חברות, משיחות לנפש ולנשמה. תמיד ידעת להפריד בין הפרטי לציבורי, בין אילה השופטת לבין אילה החברה, האם, הסבה המסורה.

אילה יקירה, נפלה בחלקך זכות גדולה, שכן כה אהבת את עיסוקך, סגדת לחוק ולמילה הכתובה, ובירכת על מלאכת השיפוט שנפלה לידיך. נדבך אחר נדבך נערמו פסיקותייך, שתי וערב של מעשה שפיטה. היית פוסקת גדולה, שופטת באולם, משכמך ומעלה.

כאשר אני חושבת עלייך, תמיד מזדקרת מול עיני דמותה של דבורה הנביאה: "וְדַבְרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֲשֶׁת לְפִידוֹת הַיָּד הַיְמָנִית הָיָה. וְהָיָה יוֹשֶׁבֶת תַּחַת הָאֶמֶר דְּבֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית־אֵל בְּהַר אֶפְרַיִם וַיַּעַל אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפָּט.⁵ והדברים הושלמו בשירת דבורה: "בִּימֵי שִׁמְשֹׁר בֶּן עֲנַת בִּימֵי יַעֲלֵ תְדַלּוּ אֲרָחוֹת וְהִלְכֵי נְתִיבוֹת יִלְכוּ אֲרָחוֹת עֲקֻלְקֻלוֹת. תְּדַלּוּ פְּרוֹזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל תְּדַלּוּ... לְבֵי לְחֻקֵּי יִשְׂרָאֵל הַמִּתְנַדְּבִים בְּעַם בָּרְכוֹ ה'. רִכְבֵי אֲתָנּוֹת צָחָרוֹת יִשְׁבִי עַל מִדִּין וְהִלְכֵי עַל דְּרָף שִׁיחוֹ. מְקוֹל מְחַצְצִים בֵּין מְשֻׁאֲבִים שֵׁם יִתְנוּ צְדָקוֹת ה' צְדָקַת פְּרוֹזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל אֲזַ יְרַדוּ לְשַׁעְרִים עִם ה'. עוֹרֵי עוֹרֵי דְבֹרָה, עוֹרֵי עוֹרֵי דְבָרֵי שִׁיר..."⁶

לסיום, אילה יקירתי, נמצאים כאן בכנס שופטים, חברים, ידידים ומשפחה – כל אלה שארגת סביבך במהלך השנים, ביניהם כאלה שזכו להיות חלק מרקמת חיך, ממעגל חברייך, שזכו בתשומת-ליבך המיוחדת, מן האכפתיות האמיתית שלך, אשר ליוותה אותם ותלווה אותם גם בהמשך הדרך. כולנו רוצים לומר לך תודה וברכה – תודה על שנות עשייה למען מערכות ציבור ומשפט, תודה על שעות של כתיבה ותרומה לחברה ולמדינה, תודה על הנדבכים שהוספת בחומה הבצורה של שלטון החוק, תודה על הדאגה לזכויות הפרט ולקשי-היום וקשי-החיים, ובפרט תודה על חברות, אכפתיות, מסירות ואהבה גדולה. תודה על שאת את, ועל שאת איתנו.

5 שופטים ד 4.

6 שופטים ה 6–12.